

بررسی مقایسه ای مهارت های اجتماعی بین معلولین جسمی حرکتی استفاده کننده از خدمات مددکاری اجتماعی و سایر معلولین جسمی حرکتی

آلاله محسنی^۱، شهرام باسیتی^۲

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد رشته مشاور توانبخشی دانشگاه پیام نور.

^۲ استادیار و عضو هیات علمی گروه علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور ایران، تهران.

نام نویسنده مسئول:

آلاله محسنی

چکیده

تحقیق حاضر با هدف مقایسه مهارت های اجتماعی بین معلولین جسمی حرکتی استفاده کننده از خدمات مددکاری اجتماعی و سایر معلولین جسمی حرکتی انجام پذیرفت. روش تحقیق، توصیفی از نوع علی مقایسه ای و جامعه آماری تحقیق شامل کلیه افراد معلول جسمی حرکتی شهر سمنان بود. از مرکز یاری گر نیک شهر سمنان به روش دردسترس، تعداد ۴۰ نفر معلول جسمی حرکتی استفاده کننده از خدمات مددکاری اجتماعی و ۴۰ نفر از سایر معلولین جسمی حرکتی به عنوان نمونه انتخاب شدند. داده ها به روش تحلیل کوواریانس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد مهارت های اجتماعی در معلولان استفاده کننده از خدمات مددکاری اجتماعی بالاتر از سایرین است لذا پیشنهاد می شود با بهبود شرایط شرکت معلولان در جلسات خدمات مددکاری اجتماعی، مهارت های اجتماعی آنان تقویت گردد.

واژگان کلیدی: مهارت های اجتماعی، خدمات مددکاری اجتماعی، معلولان جسمی حرکتی.

مقدمه

ناتوانی جسمی حرکتی بخشی از دامنه وسیع ناتوانیها است، و به دسته ای اطلاق می گردد که باعث می شود فرد از اندام خود یا بخشی از آن به مدت حداقل ۶ ماه نتواند به طور مؤثر استفاده نماید (براون و تورنر^۱، ۲۰۱۱). تخمین زده می شود که ۱۰ درصد جمعیت دنیا معادل ۸۰۰ میلیون نفر با یک معلولیت زندگی می کنند (اسپنسر^۲، ۲۰۰۷) که تقریباً ۲۰۰ میلیون نفر از آنها مشکلات جدی را تجربه می کنند (شیخ الاسلامی و رضانی، ۱۳۹۸). با توجه به اینکه معلولیت بر ابعاد مختلف اجتماعی جامعه تأثیر می گذارد، توجه به جنبه های مختلف زندگی این افراد از جمله بعد سلامت و برنامه ریزی صحیح به منظور تأمین سلامت جسمی، روانی و اجتماعی آنان ضروری به نظر می رسد (کارسون^۳، ۲۰۱۱).

تغییرات فیزیکی و جسمی در افراد معلول سبب می شود که در تصویر ذهنی آنها نسبت به جسم خویش تغییراتی به وجود آید که اغلب از طریق ایجاد اضطراب، نگرانی، کاهش اعتماد به نفس و دشواریهای روانی دیگر در پیدایش بحران های روحی مؤثر واقع می شود. مددکاران اجتماعی در جریان توانمندسازی معلولین جسمی- حرکتی به حمایت این افراد می پردازند تا آنان بتوانند نسبت به نیازهای احتمالی که در زندگی با آنها روبرو می شوند، شناخت و درک بهتری داشته باشند و مهارت های اجتماعی بیشتری کسب کنند (بنی اسد و یزدانی، ۱۳۸۹). گرشام مهارت های اجتماعی را رفتارهایی می داند که احتمال دریافت تقویت را به حداکثر می رسانند و احتمال تنبیه موقوف به رفتار اجتماعی فرد را کاهش می دهند. از نظر او مهارت های اجتماعی، رفتارهایی هستند که در موقعیتهای معین، پیامدهای اجتماعی مهم را پیش بینی می کنند (گرشام و الیوت^۴، ۲۰۱۵).

از آنجا که سازگاری اجتماعی معلولین جسمی- حرکتی امری مهم و مؤثر در بالا بردن تأثیر خدمات توانبخشی است، کمک به این افراد در جهت رشد و گسترش مهارت های مورد نیاز برای زندگی مطلوب، ایجاد یا افزایش اعتماد به نفس در برخورد با مشکلات و کسب مهارت های اجتماعی جهت سازگاری موفق با محیط اجتماعی، ضروری به نظر می رسد. یکی از راههای رسیدن به اهداف ذکر شده، استفاده از رویکرد توانمندسازی به وسیله مددکاران اجتماعی است (بنی اسد و یزدانی، ۱۳۸۹). هدف توانمندسازی فرایندی است که نتیجه نهایی آن خروج معلولان از چرخه فقر و رسیدن به خودتکایی و خودکفایی و پیوستن به جریان اصلی زندگی است (دستیار و محمدی، ۱۳۹۷).

تحقیقات قبلی نشان داد در بین سازه های کلی اثرگذار بر توانمندسازی معلولان جسمی، مشارکت اجتماعی بیشترین تأثیر را گذاشت و بعد از آن به ترتیب اعتماد اجتماعی، میزان تحصیلات و فعالیت های ورزشی قرار داشتند (دستیار و محمدی، ۱۳۹۷). خسروی تپه (۱۳۹۳) نشان داد بین مهارت اجتماعی و کیفیت زندگی معلولین جسمی- حرکتی رابطه معناداری وجود دارد. با توجه به مطالب ذکر شده مساله تحقیق حاضر این است که آیا مهارت های اجتماعی بین معلولین جسمی حرکتی استفاده کننده از خدمات مددکاری اجتماعی و سایر معلولین جسمی حرکتی تفاوت دارد؟

روش تحقیق

روش تحقیق توصیفی از نوع علی مقایسه ای می باشد. روش تحقیق توصیفی از نوع علی مقایسه ای و جامعه آماری تحقیق شامل کلیه افراد معلول جسمی حرکتی شهر سمنان بود. با توجه به اینکه ۴۲ نفر مرکز یاری گر نیک شهر سمنان در سال ۱۳۹۸ از خدمات مددکاری اجتماعی به منظور توانمندسازی استفاده نمودند به روش دردسترس، تعداد ۴۰ نفر معلول جسمی حرکتی استفاده کننده از خدمات مددکاری اجتماعی و ۴۰ نفر از سایر معلولین جسمی حرکتی مراجعه کننده به این مرکز به عنوان نمونه انتخاب شدند. داده ها به روش تحلیل کوواریانس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. ابزار تحقیق شامل پرسشنامه ذیل می باشد:

پرسشنامه مهارت های اجتماعی: ابزار مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه مهارت های اجتماعی ایندربیتزن و فوستر (۱۹۹۲) است؛ که حاوی 40 سوال است که بر اساس مقیاس لیکرت طراحی شده که آزمودنی، پاسخ خود را در مورد هر گزینه در دامنه ای از گزینه های، اصلاً صدق نمی کند تا همیشه صدق می کند؛ ابراز می نماید. نحوه ارزیابی مهارت های اجتماعی هر فرد توسط این پرسشنامه بدین صورت است که اگر فردی نمره اش بالاتر از میانگین باشد، دارای مهارت های اجتماعی بالا است و اگر پایینتر از میانگین باشد، مهارت اجتماعی پایین دارد. لازم به ذکر است، که نمره 98 بر اساس استاندارد تست به عنوان میانگین، در نظر گرفته شده است (قادری، ۱۳۸۹).

¹ Brown RL, Turner RJ.

² Spencer

³ Carson

⁴ Gresham, F. M. & Elliott, S N.

روایی همگرایی پرسشنامه مهارتهای اجتماعی ایندربیتزن و فوستر به شیوه های متفاوت، مانند مقایسه آن با اطلاعات ارزیابی خویشتن، ارزیابی همسالان، داده های جامعه سنجی و روایی تشخیص آن به وسیله بررسی همبستگی بین نمرات مهارتهای اجتماعی و مطلوبیت و وضعیت اقتصادی و اجتماعی و دیگر ابزارهای مداد کاغذی مورد ارزیابی قرار گرفته؛ و نتایج بدست آمده دال بر روایی همگرا و روایی تشخیص قابل قبول این پرسشنامه بوده است. ارجمندی (۱۳۸۳) با استفاده از آلفای کرونباخ پایایی این پرسشنامه 0/84 به دست آورده است. پایایی این پرسشنامه که توسط ایندربیتزن و فوستر طراحی شده است، برای سنجش بخش مثبت 0/90 و برای سنجش بخش منفی 0/72 بوده و ثبات درونی 0/88 گزارش شده است (قادری، ۱۳۸۹).

یافته های آماری

جدول ۱- آماره های توصیفی

انحراف معیار	میانگین	تعداد		
۹/۶	۹۴/۲۵	۴۰	خدمات مددکاری نگرفته	مهارت های اجتماعی
۱۴/۲	۱۰۰/۵۸	۴۰	خدمات مددکاری گرفته	

میانگین و انحراف معیار مهارت های اجتماعی، در جدول ۱ ملاحظه می شود. جهت استفاده از تکنیک های آمار پارامتریک بایستی توزیع مقادیر متغیرها نرمال باشد که این کار نیز با آزمون کولموگروف-اسمیرنوف انجام می شود.

جدول ۲- آزمون نرمال بودن متغیرها

سطح معناداری	آماره آزمون	
۰/۲۵۷	۱/۰۱۲	مهارت های اجتماعی

با توجه به جدول مربوط به آزمون کولموگروف-اسمیرنوف مشاهده می شود که مقدار سطح معنی داری بدست آمده بالاتر از ۰/۰۵ می باشد، بنابراین مهارت های اجتماعی دارای توزیع نرمال می باشد و می توان از روش های پارامتریک برای بررسی این متغیرها استفاده نمود.

فرضیه تحقیق

مهارت های اجتماعی بین معلولان جسمی استفاده کننده از خدمات مددکاری اجتماعی و سایر معلولین جسمی حرکتی تفاوت دارد. برای آزمون فرض از تحلیل کواریانس استفاده می کنیم. ابتدا فرض همسانی واریانس ها را آزمون می کنیم.

جدول ۳ آزمون همسانی واریانس دو گروه

سطح معناداری	درجه آزادی ۲	درجه آزادی ۱	آماره لوین	
۰/۱۹۹	۷۸	۱	۱/۶۸۱	مهارت های اجتماعی

جدول ۳ نشان می دهد با توجه به آنکه سطح معناداری بزرگتر از ۰/۰۵ می باشد واریانس دو گروه همسان است لذا می توان از آنالیز واریانس استفاده نمود.

جدول ۴ آنالیز واریانس تک متغیره

منبع	متغیر وابسته	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	مجذور اتا
گروه	مهارت های اجتماعی	۸۰۰/۱۱	۱	۸۰۰/۱۱	۵/۳۸	۰/۰۲۳	۰/۰۶۵

چنانچه ملاحظه می شود با توجه به سطوح معناداری کمتر از ۰/۰۵، مهارت های اجتماعی در معلولان استفاده کننده از خدمات مددکاری اجتماعی و سایرین تفاوت معناداری دارند. ضمناً ملاحظه میانگین ها نشان می دهد مهارت های اجتماعی در معلولان استفاده کننده از خدمات مددکاری اجتماعی بالاتر از سایرین است. مقادیر مجذور اتا بیان می کند ۶/۵ درصد از تغییرات مهارت های اجتماعی توسط متغیر گروه بندی استفاده از خدمات مددکاری اجتماعی تبیین می شود.

بحث و نتیجه گیری

نتایج نشان داد مهارت های اجتماعی در معلولان استفاده کننده از خدمات مددکاری اجتماعی بالاتر از سایرین است. نتایج با یافته های شیخ الاسلامی و رضانی (۱۳۹۸)، بنی اسد و یزدانی (۱۳۸۹)، خسروی تپه (۱۳۹۳)، حافظی (۱۳۹۵) و دستیار و محمدی (۱۳۹۷) همسو می باشد. در تبیین نتایج می توان گفت مددکاری اجتماعی، با تکیه بر علوم اجتماعی، علوم انسانی و دانش بومی، افراد و ساختارها را در مقابله با چالش های زندگی آماده و باعث ارتقاء رفاه و بهزیستی فرد می شود. ویژگی متمایز مددکاری اجتماعی این است که همزمان به فرد و محیط و همچنین به عدالت اجتماعی توجه و تمرکز می کند. به عبارت دیگر، مددکاران اجتماعی علاوه بر بررسی عوامل درونی و روانی فرد به عوامل بیرونی او نیز توجه دارند. بررسی عوامل بیرونی مثل: محیط فردی، اجتماعی، خانوادگی، تاریخچه خانوادگی، روابط فرد با دیگران و... همینطور راه حل هایی را با مشارکت فرد، شناسایی می کنند. در نتیجه این راه حل ها مهارت های اجتماعی فرد ارتقا می یابد. عدم برخورداری از مهارت های اجتماعی موجب عدم استفاده از توانایی های باقی مانده و متعاقب آن خانه نشین شدن فرد معلول و عوارض ناشی از بی حرکتی مانند زخم بستر و عوارض کلیوی، عدم رسیدن معلول به استقلال نسبی و شرکت در فعالیت های اجتماعی و شغلی می گردد. لذا استفاده معلولان از خدمات مددکاری اجتماعی و حضور آنان در اجتماع باعث می شود زندگی پویاتری داشته باشند. در این راستا پیشنهاد می شود با بهبود شرایط شرکت معلولان در جلسات خدمات مددکاری اجتماعی، مهارت های اجتماعی آنان تقویت گردد. از محدودیت های تحقیق حاضر این است که پژوهش از نوع همبستگی بوده و ممکن است متغیرهای کنترل نشده زیادی مانند شرایط اجتماعی، فرهنگی و غیره نتایج پژوهش را تحت تأثیر قرار دهد.

منابع و مراجع

- [۱] بنی اسد، اسما و یزدانی، مرضیه. (۱۳۸۹). مددکاری اجتماعی و توانمندسازی معلولین جسمی- حرکتی. همایش علمی کاربردی مددکاری اجتماعی ایران
- [۲] حافظی، فاطمه. (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین نوع معلولیت با انگیزه پیشرفت و عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر تحت پوشش بهزیستی شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی.
- [۳] خسروی تپه، نسرين. (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین حمایت اجتماعی و کیفیت زندگی معلولین جسمی- حرکتی مراکز آموزشی. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- [۴] دستیار، وحید و محمدی، اصغر. (۱۳۹۷). سنجش توانمندسازی معلولان جسمی (معلولان جسمی حرکتی، احشایی و حسی) در سال ۱۳۹۴ و عوامل مرتبط با آن. توانبخشی، ۱۹(۴)، ۳۶۹-۳۵۴.
- [۵] شیخ الاسلامی، علی و رضانی، شکوفه. (۱۳۹۸). اثربخشی مهارت های اجتماعی درمانگری گروهی مبتنی بر نظریه اسنایدر بر کیفیت زندگی مردان با ناتوانی جسمی- حرکتی. علوم روانشناختی، ۱۸(۷۵)، ۳۲۶-۳۱۷.
- [۶] قادری، سمیه. (۱۳۸۹). رابطه بین سبکهای دلبستگی، مهارتهای اجتماعی و تنهایی در میان دانشجویان. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه الزهراء
- [7] Brown RL, Turner RJ. (2010). Physical disability and depression. *J aging health*. 22(7), 977- 1000.
- [8] Carson J.(2011). Components social support and Quality of life in severely ill, low income individuals and general population group. *Community Mental Health Journal*. 34, 5, 459-75
- [9] Gresham, F. M. & Elliott, S N. (2015). *Social Skills Rating System Manual-Circle Pines, MN: American Guidance Service*.
- [10] Spencer T. (2007). The role of research in the lives of people with disability. Too little too late? *The exceptional parent. European Journal of Developmental Psychology*, 37(5), 78- 82.